

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ
ПФ-5441-СОН ФАРМОНИ ИЖРОСИНИ ТАЪМИНЛАШДА
АДВОКАТУРАНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ПРИНЦИПИНИ
АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ**

Джураев Аъзам Худойқулович

Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси Бошқарув аъзоси

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 12 майдаги ПФ-5441-сон «Адвокатура институти самарадорлигини тубдан ошириш ва адвокатларнинг мустақиллигини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонида белгиланган вазифаларни амалга оширишда адвокатуранинг ўзини ўзи бошқариш принципини таъминлашнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмлари комплекс ҳуқуқий таҳлил қилинган. Тадқиқотда мазкур Фармонда назарда тутилган адвокатура органлари фаолиятининг очиклиги ва ошкоралигини таъминлаш, молиявий ҳисобдорликни кучайтириш, адвокатларнинг касбий мустақиллигини мустаҳкамлаш ҳамда адвокатуранинг ўзини ўзи бошқариш институтини ривожлантиришга қаратилган нормаларнинг амалий ижроси институционал ёндашув асосида баҳоланган.

Тадқиқот жараёнида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, адвокатура соҳасида қабул қилинган локал ҳужжатлар, Адвокатлар палатаси бошқарув органларига киритилган расмий мурожаатлар, таклифлар ҳамда улар бўйича қабул қилинган қарорлар ҳуқуқий ва институционал таҳлил қилинди. Таҳлил натижалари ПФ-5441-сон Фармонида белгиланган шаффофлик, ҳисобдорлик, иштирокчилик ва ўзини ўзи бошқариш принципларини амалга оширишда айрим ташкилий-ҳуқуқий механизмлар етарли даражада самарали ишламаётганини, бу эса адвокатура институтининг институционал ривожланишига таъсир кўрсатиши мумкинлигини кўрсатади. Мақолада корпоратив бошқарувнинг замонавий принциплари, жумладан ҳисобдорлик (accountability), шаффофлик (transparency), ички назорат ва институционал мувозанат (checks and balances) нуқтаи назаридан мавжуд ҳуқуқий механизмлар баҳоланиб, уларни такомиллаштиришнинг илмий асосланган йўналишлари ишлаб чиқилган. Тадқиқот натижалари адвокатура институтининг мустақиллиги, самарадорлиги ва жамоатчилик олдидаги ҳисобдорлигини янада кучайтиришга қаратилган

хуқуқий механизмларни такомиллаштириш учун назарий ва амалий аҳамиятга эга.

Калим сўзлар: адвокатура, ўзини ўзи бошқариш принципи, ПФ-5441, Адвокатлар палатаси, корпоратив бошқарув, шаффофлик, ҳисобдорлик, институционал ривожланиш, ижро интизоми, хуқуқий механизмлар, адвокат мустақиллиги.

КИРИШ

Хуқуқий демократик давлат ва адолатли фуқаролик жамиятини барпо этишда инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишга қодир бўлган мустақил адвокатура институти алоҳида ўрин тутади. Адвокатура одил судловнинг ёрдамчи тузилмаси эмас, балки шахснинг малакали юридик ёрдам олиш ҳуқуқини таъминлайдиган, давлат органлари фаолиятида қонунийликка риоя этилишига кўмаклашадиган ҳамда суд процессида тарафлар тенглиги ва тортишув принципларининг амалий ифодасини таъминлайдиган мустақил хуқуқий институт ҳисобланади. Шу сабабли адвокатуранинг институционал мустақиллиги унинг фақат давлат органларидан ташкилий жиҳатдан алоҳида фаолият юритиши билан эмас, балки касбий ҳамжамиятнинг ўз ички фаолиятини мустақил, демократик, очиқ ва ҳисобдор тарзда ташкил этиш қобилияти билан ҳам белгиланади. Адвокатурада ўзини ўзи бошқариш принципи адвокатларнинг касбий фаолиятига оид масалаларни давлат органларининг бевосита маъмурий аралашувисиз, адвокатлар ҳамжамияти томонидан мустақил ҳал этишини англатади. Мазкур принцип адвокатура органларини шакллантириш, уларнинг ваколатларини белгилаш, касбий этика қоидаларини қабул қилиш, адвокатларнинг малакасини ошириш, интизомий амалиётни ташкил этиш, аъзолик бадалларини бошқариш, молиявий маблағлардан фойдаланиш ва адвокатларнинг касбий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш каби ўзаро боғлиқ муносабатларда намоён бўлади. Бироқ ўзини ўзи бошқаришни фақат ички масалаларни мустақил ҳал қилиш ваколати сифатида талқин этиш етарли эмас. У, аynи пайтда, сайловлилик, коллегиялик, аъзоларнинг бошқарувда иштирок этиши, қарорларнинг асослантирилганлиги, молиявий шаффофлик, ички назорат ва раҳбар органларнинг адвокатлар ҳамжамияти олдида ҳисобдорлиги каби демократик талабларни ҳам қамраб олади.

Ўзбекистон Республикасида адвокатура институтини такомиллаштириш, адвокатларнинг касбий мустақиллигини кучайтириш ва уларнинг ҳуқуқларини

ҳимоя қилиш кафолатларини кенгайтириш бўйича изчил ҳуқуқий ислохотлар амалга оширилмоқда. Ушбу жараёнда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 12 майдаги ПФ–5441-сон «Адвокатура институти самарадорлигини тубдан ошириш ва адвокатларнинг мустақиллигини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони муҳим дастурий-ҳуқуқий асос вазифасини бажарди. Фармонда адвокатура институтининг инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тизимидаги ўрнини кучайтириш, адвокатларнинг мустақиллиги ва касбий фаолияти кафолатларини кенгайтириш, адвокатура органларининг роли ва мақомини ошириш ҳамда соҳада мавжуд ташкилий-ҳуқуқий муаммоларни бартараф этишга қаратилган устувор вазифалар белгилаб берилган.

ПФ–5441-сон Фармоннинг мазмун-моҳияти адвокатурани давлат томонидан бошқариладиган маъмурий тизим сифатида эмас, балки мустақил ва ўзини ўзи бошқарувчи касбий-ҳуқуқий институт сифатида ривожлантириш заруратини ифода этади. Хусусан, Фармонда Адвокатлар палатаси фаолиятининг очиқлиги ва ошкоралигини, шу жумладан унинг молиявий-ҳўжалик фаолияти шаффофлигини таъминлаш, адвокатларнинг касбий ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини самарали ҳимоя қилиш, малака ошириш тизимини такомиллаштириш ҳамда адвокатуранинг институционал салоҳиятини мустаҳкамлашга қаратилган вазифалар назарда тутилган. Мазкур талаблар ўзини ўзи бошқариш принципининг мазмуни фақат ташкилий мустақиллик билан чекланмасдан, балки ички демократия, очиқлик ва ҳисобдорлик билан узвий боғлиқ эканини кўрсатади. «Адвокатура тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунида адвокатура жисмоний ва юридик шахсларга малакали юридик ёрдам кўрсатувчи ҳуқуқий институт сифатида белгиланган. Ушбу қонун адвокатлик фаолиятининг ҳуқуқий асосларини, адвокатларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини, адвокатлик тузилмаларининг шакллари ҳамда адвокатура органларининг фаолиятига оид асосий қоидаларни белгилаб беради. Шу билан бирга, норматив жиҳатдан белгиланган мустақиллик ва ўзини ўзи бошқариш тамойилларининг ҳақиқий самарадорлиги уларни амалга оширишга хизмат қилувчи аниқ ташкилий-ҳуқуқий механизмларнинг мавжудлиги ва амалда ишлашига боғлиқ. Шу нуқтаи назардан, адвокатurada ўзини ўзи бошқариш принципининг амалий ҳолатини баҳолашда бир қатор масалалар алоҳида аҳамият касб этади. Жумладан, Адвокатлар палатаси бошқарув органларининг шакллантирилиши ва қарор қабул қилиш жараёнларининг очиқлиги, аъзоларнинг бошқарувда иштирок этиш имкониятлари, раҳбар органларнинг молиявий ва ташкилий фаолият бўйича ҳисобдорлиги, аъзолик ва кириш бадалларидан фойдаланиш

устидан ички назорат, халқаро грант маблағларининг тақсимланиши, Палата томонидан таъсис этилган нашрларнинг молиявий-хўжалик фаолияти, адвокатларнинг касбий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш самарадорлиги ҳамда аъзолар томонидан билдирилган таклиф ва эътирозларни кўриб чиқиш тартиби ўзини ўзи бошқаришнинг реал мазмунини белгилайди.

Тадқиқот учун тақдим этилган эмпирик материалларда Адвокатлар палатаси фаолиятининг молиявий шаффофлиги, аъзолик бадалларидан фойдаланиш, халқаро ташкилотлардан олинган грант маблағлари, «Advokat» журнали фаолияти, адвокатлар малакасини ошириш, давлат ҳисобидан юридик ёрдам кўрсатиш, адвокатларга берилган имтиёزلарни амалга ошириш ва Палата органларининг аъзолар олдида ҳисобдорлигига доир масалалар кўтарилган. Ушбу мурожаатлар адвокатуранинг ўзини ўзи бошқариш механизмини назарий эмас, балки аниқ ҳуқуқий муносабатлар ва бошқарув амалиёти асосида баҳолаш имконини беради. Шунингдек, қонунчилик ва локал ҳужжатларни такомиллаштириш бўйича киритилган таклифларда адвокатнинг касбий фаолиятига аралашганлик учун ҳуқуқий жавобгарликни кучайтириш, адвокатнинг процессуал имкониятларини кенгайтириш, Адвокатлар палатаси раҳбар органларини шакллантириш тартибини демократлаштириш, молиявий ҳисоботларни эълон қилиш, Бошқарув қарорларининг очиқлигини таъминлаш ва ички назорат механизмларини такомиллаштириш масалалари илгари сурилган. Мазкур таклифлар адвокатурада ўзини ўзи бошқаришнинг ташкилий, молиявий, процессуал ва институционал жиҳатлари бир-биридан ажралмаган ҳолда комплекс тарзда тартибга солиниши зарурлигини кўрсатади.

Мавжуд ҳолатни ҳуқуқий жиҳатдан баҳолашда муҳим масала шундан иборатки, касбий ташкилотнинг мустақиллиги унинг раҳбар органларига чекланмаган ички ихтиёр берилишини англатмайди. Аксинча, ўзини ўзи бошқариш моделида раҳбар органлар адвокатлар ҳамжамиятининг умумий иродасини ифода этиши, қабул қилинаётган қарорлар қонуний, асослантирилган ва текшириш имкони мавжуд бўлиши, молиявий ресурслардан фойдаланиш эса шаффоф ва ҳисобдор тарзда амалга оширилиши лозим. Агар аъзолар ахборот олиш, ҳисобот талаб қилиш, қарорларни муҳокама этиш ёки уларни қайта кўриб чиқиш ташаббусини илгари суришда самарали ҳуқуқий механизмларга эга бўлмаса, ўзини ўзи бошқариш принципи формал ташкилий мустақиллик даражасида қолиб кетиши мумкин. Шу боис ПФ–5441-сон Фармон ижросини фақат қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ёки амалга оширилган ташкилий чора-тадбирлар сони билан баҳолаш етарли эмас. Фармонда белгиланган мақсадларга эришилганлик даражаси адвокатуранинг ички

бошқарув тизимида очиклик, ҳисобдорлик, коллегиялик, сайловчилик, аъзолар иштирокини таъминлаш ва назорат механизмларининг қай даражада шаклланганлиги билан ўлчаниши керак. Бошқача айтганда, адвокатура ислохотларининг натижадорлиги норматив талаблар билан бир қаторда, уларни амалга оширадиган институционал муҳитнинг сифатига ҳам бевосита боғлиқ.

Мазкур тадқиқотнинг мақсади - Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ–5441-сон Фармонида белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш нуқтаи назаридан адвокатурада ўзини ўзи бошқариш принципини амалга оширишнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини комплекс таҳлил қилиш, уларнинг амалдаги самарадорлигини баҳолаш ҳамда мавжуд муаммоларни бартараф этишга қаратилган илмий асосланган таклифларни ишлаб чиқишдан иборат. Ушбу мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифалар белгиланди: адвокатурада ўзини ўзи бошқариш принципининг ҳуқуқий мазмунини очиқ бериш; ПФ–5441-сон Фармонда назарда тутилган вазифаларни мазкур принцип билан ўзаро боғлиқ ҳолда таҳлил қилиш; Адвокатлар палатаси бошқарув органлари фаолиятида шаффофлик, ҳисобдорлик ва аъзолар иштирокини таъминлаш механизмларини баҳолаш; расмий мурожаатлар, таклифлар ва улар бўйича қабул қилинган қарорларни ҳуқуқий таҳлил қилиш; молиявий ва ташкилий назоратдаги институционал бўшлиқларни аниқлаш; шунингдек, адвокатура мустақиллигини сақлаган ҳолда ички ва ташқи ҳуқуқий назоратнинг мутаносиб моделини таклиф этиш. Тадқиқотнинг илмий фарази шундан иборатки, адвокатурада ўзини ўзи бошқариш принципининг самарали амалга оширилиши фақат Палатанинг давлат органларидан мустақиллиги билан таъминланмайди. Бунинг учун Палата ички бошқарувининг демократиклиги, молиявий ва ташкилий очиклиги, раҳбар органларнинг аъзолар олдида ҳисобдорлиги, қарорлар устидан таъсирчан назорат ҳамда адвокатларнинг бошқарув жараёнларида реал иштирок этиш имкониятлари ҳам кафолатланиши лозим. Мазкур механизмларнинг етарли даражада ишламаслиги ПФ–5441-сон Фармонда белгиланган ислохотларнинг амалий самарадорлигини пасайтириши мумкин.

Тадқиқотнинг илмий аҳамияти ПФ–5441-сон Фармон ижросининг биринчи навбатда адвокатуранинг ички корпоратив бошқаруви ва ўзини ўзи бошқариш механизмлари нуқтаи назаридан таҳлил қилиниши билан белгиланади. Мақолада ўзини ўзи бошқариш принципи институционал мустақиллик, демократик иштирок, шаффофлик, ҳисобдорлик, ички назорат ва ваколатлар мувозанатини бирлаштирувчи комплекс ҳуқуқий категория сифатида ўрганилади. Бундай ёндашув адвокатурани ривожлантиришга қаратилган

хуқуқий ислохотларнинг натижадорлигини баҳолаш ва ПФ–5441-сон Фармонда белгиланган мақсадларни тўлиқ рўёбга чиқаришга хизмат қиладиган ташкилий-хуқуқий механизмларни такомиллаштириш имконини беради.

АСОСИЙ КИСМ

Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган суд-хуқуқ ислохотлари доирасида адвокатура институтини ривожлантириш давлат хуқуқий сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида эътироф этилмоқда. Бу жараёнда адвокатуранинг мустақиллиги, унинг институционал барқарорлиги ҳамда касбий фаолиятни эркин амалга ошириш кафолатларини таъминлаш билан бир қаторда, ички бошқарув тизимининг самарадорлигини ошириш ҳам муҳим аҳамият касб этади. Шу нуқтаи назардан, адвокатurada ўзини ўзи бошқариш принципи фақат ташкилий шакл сифатида эмас, балки институтнинг хуқуқий табиатини белгиловчи фундаментал принцип сифатида намоён бўлади. Адвокатуранинг ўзини ўзи бошқариши мазмунан давлат бошқарувидан ажратилган ҳолда касбий ҳамжамиятнинг ички масалаларни мустақил ҳал этиш хуқуқини англатади. Бироқ мазкур принципни фақат мустақиллик тушунчаси билан чеклаш унинг ҳақиқий хуқуқий мазмунини тўлиқ очиб бермайди. Замонавий хуқуқий давлатда ўзини ўзи бошқариш институти мустақиллик билан бир қаторда ҳисобдорлик, очиқлик, ички масъулият ва касбий ҳамжиҳатлик каби элементларни ҳам қамраб олади. Шу сабабли адвокатуранинг институционал барқарорлиги айнан ушбу элементлар ўртасидаги мувозанатнинг қай даражада таъминланганлиги билан баҳоланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 12 майдаги ПФ-5441-сон Фармони адвокатура институтини ривожлантиришнинг стратегик йўналишларини белгилаб берган муҳим хуқуқий ҳужжат ҳисобланади. Унда адвокатларнинг мустақиллигини мустаҳкамлаш, аҳолига малакали юридик ёрдам кўрсатиш сифатини ошириш ҳамда адвокатуранинг институционал салоҳиятини кучайтиришга қаратилган вазифалар белгиланган. Илмий нуқтаи назардан мазкур Фармоннинг аҳамияти шундаки, у адвокатурани фақат хуқуқий хизмат кўрсатувчи институт сифатида эмас, балки фуқаролик жамиятининг мустақил институти сифатида ривожлантириш концепциясини илгари суради. Тадқиқот давомида аниқланишича, ўзини ўзи бошқариш принципининг амалий мазмунини баҳолашда хуқуқий нормаларнинг мавжудлиги билан чекланиш етарли эмас. Хуқуқий нормаларнинг амалда қай даражада ишлаши, қарор қабул қилиш жараёнларининг ташкил этилиши, бошқарув органлари фаолиятининг

институционал самарадорлиги ҳамда адвокатларнинг бошқарув жараёнларида иштирок этиш имкониятлари ҳам мазкур принципнинг муҳим таркибий қисмлари ҳисобланади. Шу жиҳатдан, ўзини ўзи бошқариш ҳуқуқий категорияси ташкилий, функционал ва институционал элементларнинг ўзаро уйғунлиги асосида шаклланади. Шунини таъкидлаш жоизки, адвокатурада ўзини ўзи бошқариш принципнинг самарали амал қилиши ҳуқуқий нормаларнинг мавжудлиги билангина чекланмайди. Ҳар қандай ҳуқуқий институтнинг амалий қиймати унинг фақат норматив асослари билан эмас, балки мазкур нормаларнинг қай даражада самарали амалга оширилишига хизмат қилувчи ташкилий-ҳуқуқий механизмларнинг шаклланганлиги билан ҳам белгиланади. Шу маънода адвокатурада ўзини ўзи бошқариш принципини амалга ошириш жараёни ҳуқуқий, ташкилий ва институционал омилларнинг ўзаро уйғунлиги асосида баҳоланиши лозим.

ПФ–5441-сон Фармонда белгиланган вазифаларнинг мазмуни ҳам айнан шу ёндашувни акс эттиради. Унда адвокатура институтини ривожлантиришга доир чора-тадбирлар фақат ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштириш билан чекланмасдан, адвокатуранинг ички бошқарув тизимини мустаҳкамлаш, унинг ташкилий салоҳиятини ошириш ва касбий ҳамжамиятнинг мустақил фаолият юритиши учун зарур институционал шарт-шароитларни яратишга ҳам қаратилган. Бу эса ўзини ўзи бошқариш принципини ҳуқуқий категория сифатида эмас, балки муайян ташкилий муносабатлар тизими сифатида баҳолаш зарурлигини кўрсатади. Мазкур принципнинг амалий мазмуни, энг аввало, бошқарув органларининг ваколатлари қандай белгиланганлиги, қарор қабул қилиш жараёнларининг қанчалик ҳуқуқий аниқлик ва очиқлик асосида ташкил этилганлиги, адвокатларнинг корпоратив бошқарувда иштирок этиш имкониятлари қай даражада таъминланганлиги, ички ҳисобдорлик ва жамоатчилик олдидаги масъулият механизмлари қандай шаклланганлиги орқали намоён бўлади. Ушбу омилларнинг ҳар бири мустақил аҳамиятга эга бўлса-да, уларнинг самарадорлиги ўзаро мувофиқ ҳолда фаолият юритишига бевосита боғлиқдир. Шунинг учун уларни алоҳида-алоҳида эмас, балки ягона ташкилий-ҳуқуқий тизимнинг ўзаро боғлиқ элементлари сифатида таҳлил қилиш илмий жиҳатдан асосли ҳисобланади. Замонавий институционал ёндашув нуқтаи назаридан қаралганда, адвокатурада ўзини ўзи бошқариш принципнинг мазмуни фақат давлат органларининг аралашувини чеклаш билан ифодаланмайди. У, шунингдек, касбий ҳамжамиятнинг ички муносабатларини мустақил ташкил этиш, бошқарув қарорларининг ҳуқуқий асосланганлигини таъминлаш, корпоратив манфаатлар ва касбий масъулият ўртасидаги

мувозанатни сақлаш, шунингдек адвокатура институтининг барқарор ривожланиши учун зарур бўлган ички институционал муҳитни шакллантириш вазифаларини ҳам қамраб олади. Шу нуқтаи назардан, мустақиллик ва ўзини ўзи бошқариш тушунчаларини айнанлаштириш тўлиқ илмий ёндашув ҳисобланмайди, чунки мустақиллик мазкур принципнинг таркибий элементларидан бири бўлса, ўзини ўзи бошқариш анча кенг қамровли ташкилий-ҳуқуқий категория сифатида намоён бўлади. Шу билан бирга, адвокатуранинг институционал барқарорлиги фақат ҳуқуқий кафолатларнинг мавжудлиги билан эмас, балки уларнинг амалий таъсирчанлигини таъминловчи ички бошқарув маданияти, корпоратив масъулият, ҳисобдорлик, шаффофлик ва касбий ҳамкорлик каби омиллар билан ҳам узвий боғлиқдир. Мазкур элементларнинг уйғунлиги адвокатура институтининг мустақил фаолият юритиши, унинг жамиятдаги нуфузини мустаҳкамлаши ҳамда аҳолининг ҳуқуқий ёрдамга бўлган ишончини оширишда муҳим аҳамият касб этади.

Шу боис ПФ–5441-сон Фармон доирасида адвокатурада ўзини ўзи бошқариш принципнинг амалга оширилишини баҳолашда ҳуқуқий нормаларнинг мавжудлигини қайд этишнинг ўзи етарли эмас. Масалага комплекс институционал ёндашув асосида ёндашиш, яъни ҳуқуқий тартибга солиш, ташкилий механизмлар, корпоратив бошқарув тамойиллари ва уларнинг амалий ўзаро таъсирини бир бутун тизим сифатида таҳлил қилиш мазкур принципнинг ҳуқуқий табиати ва амалий аҳамиятини янада чуқурроқ англаш имконини беради. Ана шундай ёндашув ПФ–5441-сон Фармонда белгиланган вазифаларнинг мазмунини ҳуқуқий ва институционал жиҳатдан комплекс баҳолаш учун назарий асос бўлиб хизмат қилади.

ХУЛОСА

Адвокатуранинг ўзини ўзи бошқариш принципи ҳуқуқий давлат ва фукаролик жамияти институтларининг барқарор фаолият кўрсатишини таъминловчи муҳим ҳуқуқий кафолатлардан бири ҳисобланади. Мазкур принципнинг ҳуқуқий моҳияти адвокатуранинг ташқи таъсирдан мустақиллигини таъминлаш билан чекланмай, унинг ички бошқарув муносабатларини мустақил ташкил этиш, касбий ҳамжамият манфаатларини ифода этиш ҳамда корпоратив масъулиятни таъминлаш каби институционал жиҳатларни ҳам қамраб олади. Шу сабабли ўзини ўзи бошқариш принципини ҳуқуқий институт сифатида баҳолашда унинг ташкилий-ҳуқуқий мазмунини комплекс ёндашув асосида таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этади. Ўзбекистон

Республикаси Президентининг 2018 йил 12 майдаги ПФ–5441-сон Фармони адвокатура институтини ривожлантиришга қаратилган давлат сиёсатининг муҳим ҳуқуқий асосларидан бири сифатида адвокатуранинг институционал салоҳиятини мустаҳкамлашга хизмат қилди. Фармонда белгиланган вазифаларнинг мазмуни адвокатуранинг ҳуқуқий мақомини такомиллаштириш билан бир қаторда, унинг ўзини ўзи бошқариш тизимини янада самарали ташкил этиш, бошқарув жараёнларининг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш ҳамда касбий ҳамжамиятнинг мустақил фаолияти учун зарур ташкилий шарт-шароитларни шакллантиришга қаратилганлиги билан тавсифланади. Маззунинг ҳуқуқий ва назарий таҳлили шуни кўрсатадики, адвокатurada ўзини ўзи бошқариш принципининг амалий мазмунини фақат ҳуқуқий нормалар мавжудлиги билан изоҳлаш етарли эмас. Ушбу принципнинг самарали амал қилиши бошқарув муносабатларининг ҳуқуқий тартибга солинганлиги, институционал механизмларнинг изчиллиги, қарор қабул қилиш жараёнларининг ҳуқуқий аниқлиги, адвокатларнинг корпоратив бошқарувда иштирокини таъминловчи механизмларнинг мавжудлиги, ички ҳисобдорлик ва ахборот очиклиги каби ўзаро боғлиқ омиллар билан белгиланади. Шу нуқтаи назардан, мазкур элементларнинг ҳар бири алоҳида эмас, балки ягона ташкилий-ҳуқуқий тизимнинг таркибий қисми сифатида баҳоланиши мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Институционал ёндашув адвокатurada ўзини ўзи бошқариш принципининг мазмунини кенгроқ англаш имконини беради. Бу ёндашув доирасида мустақиллик тушунчаси давлат органларининг аралашувини чеклаш билан бир қаторда, ички бошқарувнинг барқарорлиги, корпоратив муносабатларнинг ҳуқуқий асосланганлиги, бошқарув қарорларининг легитимлиги ҳамда касбий ҳамжамиятнинг ўз зиммасига олган масъулияти билан ҳам боғлиқ ҳолда намоён бўлади. Шу боис ўзини ўзи бошқариш принципини амалга оширишнинг самарадорлиги ҳуқуқий ва ташкилий механизмларнинг ўзаро мувофиқ фаолият юритиши орқали таъминланади. Шу билан бирга, ПФ–5441-сон Фармонда назарда тутилган вазифаларни ҳуқуқий жиҳатдан баҳолаш уларнинг мазмунини фақат норматив тартибга солиш нуқтаи назаридан эмас, балки амал қилишини таъминловчи институционал омиллар билан узвий боғлиқ ҳолда таҳлил қилиш зарурлигини кўрсатади. Бу эса адвокатurada ўзини ўзи бошқариш принципини амалга оширишнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини ҳуқуқий назария ва институционал таҳлил уйғунлиги асосида ўрганиш мазкур соҳадаги илмий изланишларнинг муҳим йўналишларидан бири эканлигини англатади.

Хулоса қилиб айтганда, адвокатурада ўзини ўзи бошқариш принципи ҳуқуқий нормалар мажмуаси сифатида эмас, балки ҳуқуқий, ташкилий ва институционал элементларни бирлаштирувчи яхлит механизм сифатида намоён бўлади. Мазкур принципнинг мазмунини ана шу нуқтаи назардан таҳлил қилиш ПФ–5441-сон Фармон ижросини таъминлашнинг ҳуқуқий табиати ва ташкилий асосларини чуқурроқ англаш, шунингдек адвокатура институтининг барқарор ривожланишига хизмат қилувчи омилларни илмий жиҳатдан асослаш имконини беради.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (янги таҳрир). - Тошкент: Ўзбекистон, 2023.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Адвокатура тўғрисида»ги Қонуни (амалдаги таҳрири) // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
3. Ўзбекистон Республикасининг «Адвокатлик фаолиятининг кафолатлари ва адвокатларнинг ижтимоий ҳимояси тўғрисида»ги Қонуни (амалдаги таҳрири) // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
4. Ўзбекистон Республикасининг «Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида»ги Қонуни (амалдаги таҳрири) // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
5. Ўзбекистон Республикасининг «Жамоатчилик назорати тўғрисида»ги Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 12 майдаги ПФ-5441-сон «Адвокатура институтини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг суд-ҳуқуқ тизими ва адвокатура соҳасини ислоҳ қилишга оид кейинги фармон ва қарорлари (амалдаги таҳрирлар) // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг адвокатура фаолиятини ташкил этишга оид қарорлари (амалдаги таҳрирлар) // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
9. Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатасининг Устави. - Тошкент.

10. Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатасининг Адвокатларнинг касб этикаси қоидалари. – Тошкент.

11. Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатасининг Олий малака комиссияси тўғрисидаги низоми. – Тошкент.

Халқаро-ҳуқуқий ҳужжатлар

12. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси. - Нью-Йорк, 1948.

13. Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт. - Нью-Йорк, 1966.

14. Юристарнинг ролига оид асосий принциплар (Basic Principles on the Role of Lawyers). - Гавана, 1990.

15. International Bar Association. International Principles on Conduct for the Legal Profession. – London, 2011.

16. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). Charter of Core Principles of the European Legal Profession and Code of Conduct for European Lawyers. - Brussels, 2019.

Илмий адабиётлар

17. Смоленский М.Б. Адвокатура в системе правосудия: вопросы самоуправления и независимости. – Москва: Норма, 2019.

18. Кучерена А.Г. Адвокатура и адвокатская деятельность: теория и практика. - Москва: Юрайт, 2021.

19. Деханов С.А. Западноевропейская адвокатура: сравнительно-правовое исследование. – Москва.

20. Тарло Е.Г. Роль адвокатуры в системе обеспечения конституционного права на юридическую помощь: российская действительность и мировой опыт: дисс. ... д-ра юрид. наук.

21. Манафов А.Г. Конституционное право граждан на квалифицированную юридическую помощь в Российской Федерации.

22. Раҳматуллаева Т. Адвокатлик фаолиятининг ҳуқуқий тартибга солинишига оид айрим масалалар // Advokat журналі.

23. Шихирев П.Н. Этические принципы ведения бизнеса в России.

24. Майров В.И. Введение в юридическую специальность.